

РОЗДІЛ 2. БІОРІЗНОМАНІТТЯ РОСЛИННОГО СВІТУ: ВІДТВОРЕННЯ ТА ОХОРОНА

СОЗОЛОГІЧНИЙ НАПРЯМОК ДОСЛІДЖЕНЬ МОХОПОДІБНИХ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Гапон С.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Созологічний напрямок досліджень супроводжує вивчення фіторізноманіття будь-якого регіону. Особливо це спостерігається в останні десятиріччя в зв'язку з розбудовою національної та регіональних екомереж. Такий напрямок вивчення мохоподібних властивий і для лісостепової зони України. Його початок має місце з появи перших бріофлористичних робіт, а саме праць І. Плутенка [14], М.О. Алексенка [1], де наводиться ряд рідкісних видів. Так, наприклад, М.О. Алексенко [1] наводить *Fissidens adianthoides* Hedw., *Fontinalis hypnoides* C. Hartm., *Phylonotis fontana* (Hedw.) Brid., *Tetraphis pellucida* Hedw. які і на сьогодні не змінили свій статус в межах лівобережжя регіону (що було підтверджено нашими попередніми дослідженнями [5]). Для заходу регіону рідкісні види наводить К. Шафнагель [16]. Пізніше раритетні види з вапняків Поділля подає А.С. Лазаренко [12], вказуючи їх конкретні місцезнаходження, особливості екології. З гранітних скель р. Тясмин з м. Кам'янки Черкаської обл. він подає комплекс реліктових видів з родів *Hennediella*, *Tortula*, *Conardia*. Рідкісний печіночник *Mannia fragrans* (Balbis) Frye & Clark відмічає на силікатних виходах вздовж р. Рось (в околицях м. Білої Церкви) Д.К. Зеров [7]. Дещо пізніше, відомості про раритетні види подають Б.Є. Балковський та О.О. Савостьянов [2, 3, 4] з Поділля. Авторами не лише наводяться конкретні місцезнаходження мохів, а і характеризуються умови їхнього зростання, екологічні особливості тощо.

С.В. Мельник [13] наводить для правобережної частини Канівського заповідника ряд рідкісних та цікавих видів, особливо печіночників: *Pellia endiviifolia* (Dicks.) Dumort., *Scapania curta* (Mart.) Dumort., *Jungermannia hyalina* (L.) Dumort., *Plagiochila asplenioides* (L. emend. Taylor) Dumort., *Cephalozia bicuspidata* (L.) Dumort., представника антоцеротових мохів – *Anthoceros punctatus* L., а також ряду брієвих мохів: *Mnium marginatum* (Dicks.) P. Beauv., *Ulota crispa* (Hedw.) Brid. Окремо слід зазначити виявлення рідкісних видів сфагнів. Адже перші відомості про них подають Є.М. Лавренко [9, 10], О.В. Фомін [15] при вивченні боліт Харківщини. Конкретні вказівки на необхідність збереження ряду сфагнових боліт з метою збереження багатіростлинності є в роботі Є.М. Лавренка [11]. У «Флорі печіночних і сфагнових мохів України» Д.К. Зерова [8] підсумовуються результати вивчення цих груп мохоподібних. Для кожного виду, в тому числі і рідкісних та зникаючих, автор наводить всебічну характеристику, вказуючи і особливості поширення як в межах України, так і в цілому по земній кулі. Серед названих для лісостепової зони є і раритетні види.

Отже, історія вивчення рідкісних та зникаючих видів бріофітів на території Лісостепу України бере початок з середини 19 ст. і супроводжує більшість флористичних досліджень. Накопичення бріосозологічного матеріалу та наше вивчення мохоподібних Лісостепу України дали можливість встановити в межах регіону 106 раритетних видів мохоподібних [6]. Подальші дослідження в цьому напрямку дозволять виявити не лише нові види, а й накреслити заходи щодо їх охорони.

Література

1. Алексенко М. А. Лиственные мхи северной части Харьковской губернии и смежных уездов Курской губернии / М. А. Алексенко // Труды о-ва испытат. природы при Харьков. у-те. – 1897. – 31. – С. 3–23.
2. Балковський Б. Є. Нові матеріали для бріофлори Поділля / Б. Є. Балковський // Ботанічний журнал АН УРСР. – 1947. – Т. 4. – № 1–2. – С. 107–110.
3. Балковський Б. Є. Матеріали до бріофлори Вінницької і Кам'янець-Подільської областей / Б. Є. Балковський, О. О. Савостьянов // Журнал Інституту ботаніки АН УРСР. – 1938. – № 18–19. – С. 247–255.
4. Балковський Б. Є. Матеріали до бріофлори Вінницької і Кам'янець-Подільської областей. II. / Б. Є. Балковський, О. О. Савостьянов // Журнал Ін-ту ботаніки АН УРСР. – 1939. – № 20. – С. 203–206.
5. Гапон С.В. Рідкісні види мохоподібних Лівобережного Лісостепу України // Четверті Каршинські читання : матеріали допов. міжвуз. наук.-метод. конф. з проблем природничих наук. Ч. I / С. В. Гапон – Полтава, 1997. – С. 51–53.
6. Гапон С.В. Мохоподібні Лісостепу України (рослинність та флора) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. біол. наук. : спец. 03.00.05. «Ботаніка» / С. В. Гапон. – Київ, 2011. – 36 с.
7. Зеров Д. К. Визначник печиночних мохів УРСР / Д. К. Зеров. – К. : Вид-во АН УРСР, 1939. – 152 с.
8. Зеров Д. К. Флора печиночних і сфагнових мохів України / Дмитро Костьович Зеров. – Київ : Наук. думка, 1964. – 356 с.
9. Лавренко Е. М. Сфагновые торфяники Харьковской губернии / Е. М. Лавренко // Дневник I-го Всероссийского съезда русских ботаников в Петрограде в 1921 г. – 1921. – С. 44–48.
10. Лавренко Е.М. Сфагновые торфяники Харьковской губернии / Е. М. Лавренко // Вестник торфяного дела. – 1922. – № 1–2. – С. 52–56.
11. Лавренко Е. М. Опис сфагнових та гіпново-осокових боліт колишньої Харківщини. / Е. М. Лавренко // Окр. відбиток з збірн. «Охорона природи на Україні» – Харків, 1927. – С. 26–32.
12. Лазаренко А. С. Відомості про найцікавіших представників української бріофлори / А. С. Лазаренко – К. : Труды фізмат відділу ВУАН. – 1929. – Т. 15. – Вип. 1. – С. 3–35.
13. Мельник С. В. До вивчення бріофлори Канівського заповідника / С. В. Мельник // Труды Канівського біогеографічного заповідника. – 1949. – Вип. 7. – С. 63–72.
14. Плутенко І. Матеріали для флори мхов и лишаяев Полтавской губернии / І. Плутенко // Зап. Киев. о-ва естествоиспытателей. – 1971. – Т. 2. – Вип. 2. – С. 14–19.
15. Фомин А.В. Торфяные мхи Харьковской губернии / О. В. Фомін // Вісник Київського ботанічного саду. – 1924. – Вип. 1. – С. 42–46.
16. Schafnagel K. Zapiski bryologiczne / K. Schafnagel // Wilno: TPN. – 1908. – 1. – S. 57–64.